

JOURNAL of SOCIAL and HUMANITIES SCIENCES RESEARCH (JSHSR)

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Received/Makale Geliş 02.02.2022
Published /Yayınlanma 29.03.2022
Article Type/Makale Türü Research Article

Citation/Alıntı: Diğler, M. & Soylu, R. (2022). Batı resim sanatında oryantalizm akımı üzerine bir araştırma. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 9(81), 372-388.
<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.2978>

Doç. Dr. Mustafa DİĞLER

<https://orcid.org/0000-0002-0784-4463>

Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Karaman/ TÜRKİYE

Doç. Dr. Rasim SOYLU

<https://orcid.org/0000-0001-7136-1928>

Sakarya Üniversitesi, Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Sakarya / TÜRKİYE

BATI RESİM SANATINDA ORYANTALİZM AKIMI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

A RESEARCH ON ORIENTALISM CURRENT IN WESTERN PAINTING ART

ÖZET

Batı resminde Oryantalizm kavramı ilk ortaya çıktığı andan itibaren Batı ve Doğu ayrımı üzerine inşa edilmiştir. İlk önceleri coğrafi bir ayrıştırma ile başlamış olan ayırım süreç içinde üstünlük söylemleri ve sanatçıların kurgusal anlatımları ile bir hâkimiyet aracı haline gelmiştir. Oryantalizm Avrupa resim sanatında 13. yüzyılda ortaya çıkmakla birlikte 19. yüzyılın başından itibaren kendini hissettirmeye başlamış ve bir sanat akımı olarak nitelendirilmiştir. Bütün Asya ve Ortadoğu'yu kapsayan Oryantalizm akımı aslında Türk-İslam dünyası ile çerçevenir. Oryantalist Batılı ressamlar çoğunlukla öteki olarak algıladıkları Doğu dünyasını benmerkezci bakış açılarıyla yabancılaştırmaya çalışmışlardır. Oryantalizm kavramı Fransız sanatçıların öncülüğünde ortaya çıkmış bir sanat akımıdır. Modernizmin ilk evrelerinde ortaya çıkan Oryantalizm resim ile başlamış ve diğer sanat dallarına da yayılmış ve "ötekileştirmeyi" konu edinen pratikte gelişmiştir. Batı'nın Doğu'yu egemenliği altına alarak onları sömürge haline getirmek istemesi ile Oryantalizm fikri kültürel ve siyasal güç unsurunun ismine dönüşmüştür. Oryantalist resme konu olan coğrafi bölgenin kültür ve sanatı genellikle primitif sanat olarak görülür. Batı'nın Oryantalist resmi ötekinin temsilinde karşımıza güçlü bir silah olarak çıkmaktadır. İslam dünyasının sosyal ve kültürel dünyasının betimlenmesinde sanatın aracılık yapması ile birlikte Batı'nın Doğu'ya ait görsel belleğinin ve basmakalıp yargıların oluşmasında çok etkin rol oynamıştır. Doğu coğrafyasına ait mekânların farklılıkları ressamların tuvallerinde nesnelerin temsilindeki tercihleri ile birlikte homojen bir Doğu tasvirine bürünmüştür. Batılı Oryantalist ressamların resimlerinde Doğu masalsi bir dil ile gerçek dünya değilmiş gibi işlenmiştir. Bu araştırmada Batılı Oryantalist sanatçıların resimlerinde kullanmış oldukları imge, işaret ve semboller incelenecektir. Oryantalist sanatçıların eserlerinde kapalı bir şekilde yer verdikleri motiflerin anlamları ve alt metinlerde izleyiciye vermeğe çalıştıkları mesajlar açığa çıkarılmaya çalışılacaktır. Bu araştırmada 18. Yüzyılın sonları ve 19. Yüzyılın başlarında ortaya çıkan Oryantalizmin Batı düşüncesinde Doğu üzerine sanatçıların söylemleri ortaya konularak oryantalist resimlerdeki Doğu imajına yönelik göstergeler incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Oryantalizm, Batı Kültürü, Doğu Kültürü, Resim.

ABSTRACT

The concept of Orientalism in Western painting has been built on the distinction between the West and the East since its first appearance. The separation, which started with a geographical separation at first, has become a tool of domination with the discourses of superiority and the fictional expressions of the artists in the process. Although Orientalism emerged in the 13th century in European painting, it started to make itself felt from the beginning of the 19th century and was described as an art movement. The Orientalism movement, which covers the whole of Asia and the Middle East, is actually framed by the Turkish-Islamic world. Orientalist Western painters mostly tried to alienate the Eastern world, which they perceived as the other, with their egocentric perspective. The concept of Orientalism is an art movement that emerged under the leadership of French artists. Orientalism, which emerged in the early stages of Modernism, started with painting and spread to other branches of art and developed in practice by focusing on "othering". With the West's desire to colonize the East by dominating the East, the idea of Orientalism has turned into the name of the cultural and political power element. The culture and art of the geographical

Issue/Sayı: 81

Volume/Cilt: 9

jshsr.org

ISSN: 2459-1149

region, which is the subject of Orientalist painting, is generally seen as primitive art. The Orientalist painting of the West appears as a powerful weapon in the representation of the other. Along with the mediation of art in the depiction of the social and cultural world of the Islamic world, it played a very active role in the formation of the West's visual memory and stereotypes of the East. The differences of the places belonging to the eastern geography, together with the preferences of the painters in the representation of the objects on their canvases, took on a homogeneous depiction of the East. In the paintings of Western Orientalist painters, the East is treated in a fairy-tale language as if it were not the real world. In this research, the images, signs, and symbols used by Western Orientalist artists in their paintings will be examined. The meanings of the motifs that Orientalist artists cover in their works and the messages they try to give to the audience in the subtexts will be tried to be revealed. In this research, the discourses of artists on the East in the Western thought of Orientalism that emerged in the late 18th and early 19th centuries will be revealed and the indicators of the image of the East in Orientalist paintings will be examined.

Keywords: Orientalism, Western Culture, Eastern Culture, Painting.

1. GİRİŞ

Oryantalizm kavramı ilk olarak 19. yüzyılın başlarında Fransızlar tarafından başlatılan ve diğer Batılı sanatçılar tarafından da benimsenmek sureti ile hızlı bir şekilde Avrupa'da yayılan bir sanat akımını ifade etmek için kullanılmaktadır. 19. yüzyılın ortalarından itibaren bu sanatsal deneyim edebiyattan müziğe, opera ve tiyatrodan mimarlığa kadar çok geniş bir alanda yayılmak sureti ile çeşitlilik kazanmıştır. Oryantalizmin 19. yüzyılda gündelik hayat söyleminden bir adım öteye götürülerek kültür ve sanat söylem pratiklerine dönüştürülmüştür. Doğu kültürüne ait olan her türlü deneyimin Batı tarafından içselleştirilmesi ile birlikte öteki tanımlaması üzerine inşa edilen bir Doğu imgesinin kurgulanması söz konusu olmuştur.

Cezar'a (1995: 367) göre "19. Yüzyıl Batı sömürgeciliğinin en yaygın olduğu dönemdir. Sömürgeciliğin yaygınlık kazandığı bu dönemde Batı kendini Doğu'ya karşı iyiden iyiye üstün görmektedir".

Batılı sanatçıların Doğu dünyasının yaşam tarzlarına, inanışlarına, gelenek, görenek ve kültürlerine ilgi duymalarının bir sonucu olarak Oryantalizm sanat akımı ortaya çıkmıştır. Batılı Oryantalist sanatçılar resimlerinde Doğu dünyasını masalımsı ve gerçekte var olmayan bir âlem olarak ele almışlardır. Coğrafi keşifler ile başlayan ve Doğu dünyasının zenginliklerine artan ilgi ile birlikte gelişen sömürgecilik anlayışı, Doğu dünyasına seyahat yapılabilmesi için imkânların artmıştır. Doğuda yapılan arkeolojik kazılar ve ortaya çıkan eserlerin sergilenmesi ile birlikte İslam kültürünün Batı dünyasında tanıtılması ile birlikte Doğu kültürüne ait merakın da artmasına neden olmuştur. Bu dönem içinde Jean- Leon Gerome, Giovanni Brendisi, Germain- Fabius Brest, Gustave Boulanger, Phillip Bello ve Rudolph Ernst gibi pek çok Batılı ressamın Oryantalizm akımı içinde yer aldığını görmekteyiz.

Germaner ve İnankur'a (1989: 8-22) göre;

"Oryantalist resimler başlangıçta, hayali olarak yapılıyordu. Bu resimler gerçek Doğu'yu yansıtmaktan çok bir Batılının zihnindeki, çoğu zaman kurgusal imgelerin bir araya geldiği eserlerdir. 19. yüzyılın ortalarında ise Doğu'ya yapılan gezilerin ve Realizmin, Fransa ve diğer Avrupa ülkelerinde yaygın olarak benimsenen üslup olmasının etkisi ile daha gerçekçi resimler yapılmaya başlanmıştır. 18. yüzyılda başlayıp 19. yüzyılda yaygınlaşan ve artan sanatçı katılımı ile süren bu resim akımı için yüzyıllara göre genel tanımlamalar yapılabilirse de oryantalist ressamlar için bir üslup birliğinden de söz edilmez. Onları Oryantalist kılan tek nokta resimlerindeki konu ortaklığıdır."

Avrupalı sanatçıların Doğu'ya gitmeleri için kendi devletleri tarafından teşvik edilmiştir. Örneğin Fransız sanatçılar sadece sanat amaçlı değil bilimsel ya da diplomatik görevlerle de Doğu'ya gönderilmiştir.

Doğu'ya gönderilen Batılı Oryantalist sanatçıların ele aldıkları figürlü sıklıkla işledikleri konular arasında harem ve hamam konuları gelmektedir. İşledikleri bu konular resim simsarları ve koleksiyonerler tarafından en çok tercih edilenlerdir. Oryantalist sanatçılar tarafından harem ve hamam sahnelerinde kadın merkeze alınıp erotik bir şekilde işlenerek resmedilmiştir. Gerçekte harem ve hamam mekânları erkeklerin girebilecekleri mekânlar değildir. Bu nedenle oryantalist ressamlar yazılı kaynaklardan yola çıkmak sureti ile çıplak modelden hayali harem ve hamam sahneleri üretmişlerdir. Yapılan resimlerin gerçekle bir alakası bulunmamaktadır. Bilhassa Batılı seyyah ve yazarların zihinlerinde kurguladıkları cinsel fantezilerini tasvir ederek izleyiciye sunmuşlardır.

Aksüğür'e göre; "Batılı ressamların tablolarında Doğu'nun ele alınışı nesnel gibi görünse de temelde Oryantalist ideolojiye hizmet eder. Oryantalistlerin resimlerinde Doğu tasvir edilirken, harap bir mimari ve arkeolojik alanın betimlenmesi ile birlikte Doğulu toplumlar kültürüne dahi sahip çıkmayan tembel toplumlar olarak gösterilir" (1984: 12).

Oryantalist uygulamalar pek çok ülkede farklılıklar göstermiş olsa da temelde pek çok benzerlikler barındırır. Doğu dünyası tarih boyunca Batı dünyası için bir tehdit unsuru olarak görülmüştür. Batı her zaman tetikte kalıp Doğu dünyasını denetim ve baskı altında tutuma gayreti içinde olmuştur. Batı ve Doğu'nun coğrafi sınırları hayali de olsa Oryantalist çalışmalar bilinçli bir kurgunun ürünü olmuştur.

Alkan'a (2015: 1) göre;

“Oryantalizm her ne kadar 19. yüzyılda bir akım haline gelmiş olsa da bir bakış ve bir yaklaşım olarak çok daha eskilere dayanmaktadır. Geçmiş tarihinde teolojik kavgalardan din savaşlarına, coğrafi sınır ayırımından kültür çatışmasına kadar geniş bir alanda kendine bir varlık alanı bulmuştur. Dönem dönem bu çatışmalar yumuşamış, yakınlıklar olmuşsa da tehlikenin derecesine göre kadim Oryantalist arşiv ortaya çıkmıştır.”

Batı'nın Oryantalist bakış açısı sanat eserlerinin üretildiği zaman, konum ve diğer tarihi özelliklere bağlı olarak farklı biçimlerde ortaya çıkmıştır. Oryantalizm ilk ortaya çıktığında çok masumane bir hayranlık veya cehaletten kaynaklandığını kabul etsek de geçirdiği süreç boyunca hiç de masum olmayan amaçlara hizmet eden sonuçlarının bulunduğu da bir gerçektir.

Said'e (1998: 11) göre;

“Avrupa'da Doğu ve Batı'yı ayıran çizgi oldukça belirgindir. Bununla birlikte şurası da bir gerçektir ki Doğu'ya doğru ilerleyen Batı'dır. Batı'nın Doğu hakkındaki görüşlerini ortaya koyabilmek için “Oryantalizm” deyimini kullandım. Bu konu Doğu'nun sistematik bir araştırma, buluş ve pratik fayda alanı oluşunun bilim disiplini.”

Süphandağlı'ya (2018: 688) göre;

“Batı, Doğu'yu anlatırken de kendini anlatır. Çünkü Doğu, Batı'ya göre ya bir şeydir ya da değildir. Mihenk taşı batıdır. Bütün ölçüler, Batı'nın belirlediği kodlardır. Doğu, Batının mihenk taşına vurulur. Ya övülür ya da yerilir. Övülse de o bir Doğu'dur, yerilse de. Batı, övgü hakkını da yergi hakkını da kendisinde bulur. Doğu sırtı sıvazlanan, başı okşanan aferin denilen ya da kaş çatılarak kötülünen horlanandır. Bu yaklaşımların ırkçı olduğu açıktır. Çünkü ırkçılığın da temel düşüncesi farklı olanı dışlamak, aşağılamak, yok etmektir.”

Oryantalistlerin gözüyle Doğu insanı deveye binen, belinde kaması, ahlaki problemleri olan ve şehvetine düşkün bir adamdır. Oryantalistlerin çalışmaları Avrupalıların nazarında oluşturduğu tüm negatif ve kötü imaja rağmen yine de Batı insanının Doğu'ya karşı ilgisini ve merakını uyandırmıştır. Doğu'ya karşı Batılı sanatçıların Oryantalist yaklaşımı bugün de değişmemiş sadece biçim değiştirmiştir.

2. ORYANTALİZMİN TANIMI ve TARİHSEL GELİŞİMİ

Batıda başlayan Oryantalizm bugün Doğuda da üzerine araştırma, inceleme, tartışma ve eleştirme yapılan bir çalışma alanı olmuştur. Oryantalizm araştırmaları uluslararası ideolojilerden, politiklardan hatta savaşlardan etkilenmek suretiyle sürekli dönüşüme uğramış, içerik ve anlam olarak da değişim göstermiştir.

Halliday'a göre (2007:89) Oryantalizm; “Ortadoğu ve özel olarak Arap dünyasına ilişkin yaklaşımların bazı genel öncülleri dil, din ve tarihsel değişimleri ele alış biçimi olarak tanımlanabilir”.

Bulut'a (2004: VII) göre Oryantalizm;

“Batının Doğu hakkında geliştirdiği imajlar ya da Doğuya ilişkin Batılı kolektif muhayyile olarak tanımlayabileceğimiz Oryantalizm, edebî eserlerden gazete yazarlarına, bilimsel çalışmalardan teolojik tartışmalara Batılı siyaset adamlarının konuşma ve tutum alışlarından popüler karalamalara varıncaya kadar Batılı zihin dünyasının her noktasında izini sürebileceğimiz bir alandır.”

Yıldırım'a göre (2003: 20); “Orientalist” kelimesi ilk olarak 1779' da İngiltere'de ve Fransa'da kullanılmaya başlamış, 1838 yılında Fransız Dil Akademisi'nin sözlüğüne girmiştir. Bu kelime, tariften de anlaşılacağı gibi hayli geniş bir anlamı içine almaktadır.

Avrupa'nın doğusundan itibaren bütün bir Asya ve Afrika âlemini, yakın, orta ve Uzakdoğu'yu; tarihleri, dilleri, coğrafyaları, dinleri, kültürleri, edebiyatlarıyla inceleme işi olarak son derece geniş bir sahaya yayılır. Fakat gerek memleketimizde gerekse İslam dünyasında özel manasıyla müsteşrik Oryantalist, Müslüman Doğu'yu inceleme konusu edinen kimse demektir. İslami alanda araştırma yapan bilim

adamlarını ayırt etmek için Batı dünyasında, özellikle Fransa'da bir ara İslamizan (İslamisant)" yani "İslamiyatçı" İslam'la ilgili araştırmalar yapan terimi kullanılmış ise de yaygınlaşmamıştır (Age).

Clifford'a (2007:139) göre "Said, Oryantalizm'i asla doğrudan tanımlamaz daha ziyade farklı ve her zaman birbiri ile uyumlu olmayan çeşitli bakış açılarıyla nitelendirir ve işaret eder". İki ayrı Oryantalizm kavramından söz edilir. İlki Doğu üzerine araştırma yapılan ve çalışılan alandır. Doğu'nun insanları, gelenekleri ve yaşamı hakkında yazılan her yazı Oryantalisttir. Bu gruba daha çok akademisyenler ve araştırmacılar girer.

İkinci olarak "Oryantalizm Doğu ile Batı arasında yapılan ontolojik ve epistemolojik bir ayırma dayalı düşünme tarzıdır." Oryantalizm Doğu ile uğraşan ortak bir kurumdur ve Batı'nın sömürgeci anlayışıyla Doğu'yu sömürme ve üzerinde otoriter kurma felsefesidir (Age).

3. ORYANTALİST RESİM

Oryantalizm Batı dünyasının Doğu'yu nasıl bir şekilde tanımladığı değil, nasıl keşfedilip zapt edileceğini betimleyen ve sömürgeci amaçlara hizmet edecek bir biçimde ideolojiye dönüştürülen önemli bir konudur. Batı Doğu'yu kendi gözü ve bakış açısı ile resmeder. Öteki olarak gördüğü Doğu'yu bu bakış açısı ile tasvir eder (Küçük ve Köse, 2015: 116).

Oryantalizm sanat tarihinde bir sanat akımı olarak Napolyon'un 1798 yılındaki Mısır seferi ile ortaya çıkar. Oryantalist sanatçıların ilk eserleri büyük ölçüde birer düşüründür. Ancak ilerleyen yıllarda Doğunun daha yakından tanınması nedeni ile sanatçılar düş gücüne dayanan Oryantalist resimlerine oranla daha gerçeğe yakın çalışmalar üretmeye başlasalar da yine de hayal güçlerine hizmet etmekten geri durmazlar.

Oryantalist sanatçıların bir kısmı Doğu dünyasına seyahat etmekler birlikte bir kısmı da kitaplardan okuduklarıyla Oryantalist konulu resimler üretmişlerdir. Oryantalizm çerçevesinde eser veren sanatçılar için Avrupalı yazarlar; Johann Wolfgang von Goethe, Lord Byron, Victor Hugo, Gustave Flaubert, Thomas Moore, François-René de Chateaubriand, Théophile Gautier ve Alphonse de Lamartin önemli kaynaklardır.

Oryantalizm her şeyden önce Fransız resim akımı olmakla birlikte önce İngilizler daha sonra diğer Avrupalılar bu konuya yönelmişlerdir. 1870'lere kadar Fransız ve İngilizlerin tekelinde bulunan Oryantalist resim sanatı bu tarihten sonra diğer Avrupa ülkelerinin ilgi alanına girmiştir (Bal, 2010: 14).

Oryantalist resim konuları arasında hamam ve harem en çok kullanılan önemli iki mekândır. Hamam, Doğu kültüründe erkekler için daha önemli bir mekân olmasına rağmen Oryantalist resimlerde konu olarak erkek hamamı görmek zordur. Genellikle kadınlara ait hamam ve banyo konularının tasvir edilmesi sanatçıların cinsel fantezi hayal dünyalarının yansımalarıdır. Çünkü Oryantalistlerin bakış açısına göre bu mekânlar tıpkı harem konusunda olduğu gibi Doğu dünyası hakkında düşündükleri cinselliğin olağanüstü yükselmesi ve kadının cinsel bir obje olarak varsayımının bir tezahürüdür.

Oryantalist ressam Gerome, yaptığı resimlerde kadının dişiliğini ve çıplaklığını ön plana çıkartır. Bu nedenle yaptığı resimler zengin müşteriler tarafından rağbet görür. Oryantalist ressamlardan İngres'in "Türk Hamamı" isimli çalışmasında, hamamda yer alan çıplak figürlerin güzelliklerini öne çıkarmak için Zenci hizmetkâr figürler kullanmıştır. İngres'in bu yaklaşımı, Oryantalizmin ırkçı, sömürgeci ve efendi-köle anlayışına uygun bir tavrıdır.

Oryantalist ressamların birçoğunun Doğu dünyasını hiç görmemesine rağmen duydukları hikâyelere, Lady Motegue gibi gezginlerin yazılarına, kendi hayal güçlerini de katarak yaptıkları resimler arasında en ilgi çekici olanları harem sahneleridir.

Harem Doğu'ya bizzat gezide bulunmuş ressamların dahi görmedikleri, ulaşamayan gizemli bir yer olmuş ve Batılı resamlara kendi erotik fantezilerini ve ideallerini özgürce oluşturma şansını vermiştir. Oryantalist resim, Doğunun Batı resminde yeniden oluşturulması, kurgulanması olarak düşünülürse hiç şüphesiz harem sahnelerini konu alan eserleri Oryantalist resmin en ilginç örnekleri arasında değerlendirilebilir.

Fransa sömürgeci hedeflerini Afrika ve Doğu dünyasına yönelttiği zaman "Odalık" sömürgeleştirilenin bir simgesi olmuştur. Güçsav'a (2012: 10) göre; "Odalık motifi Oryantalist ressamlar tarafından sık kullanılmaktadır. Bu motifin mucidi İngres Doğu'ya hiç gitmemiş, sadece fantezilerinde onu süslemiştir."

Batı'nın düşünce dünyasında despot Doğu, içinde bulunan sınırlarını çok sıkı bir şekilde koruma altında tutmaktadır. Oryantalist resimlerde sıklıkla görülen figürlerden birisi olan kara adam figürü, haremi, sarayı, camiye ve tüm Doğu dünyasını korur bir şekilde betimlenmiştir.

Oryantalist ressam Gerome'un "Série de Garde de Harem" çalışmasında kara adamın ifadesi oldukça itici ve acımasızdır. Ayrıca adamın hançeri, tabancası ve baltası da oldukça ürkütücü bir şekilde betimlenmiştir. Adamın ateş rengi giysisi yakınına gelenleri uyaran bir niteliktedir. Gerome'un resmindeki kara adam harem kapısını tamamlayan bir demirbaş gibi görünmektedir. Doğulu kadın beyaz teni ile tezat oluşturan gür ve siyah saçları, kara bakışları ve giydiği egzotik kıyafetler arkasında gizlenen hareketleri ile Batılı erkeklerin hayalini süsleyen bastırılmamış yabancı erotizmin sembolü olmaya da uygundur.

Bununla birlikte Batılının Doğulu kadına beslediği duygular sürekli arzulama, acıma, hor görme ve kızgınlık arasında dolaşır durmuştur. Doğulu kadın kimi zaman korunmaya muhtaç erotik kurban, kimi zamanda entrikacı, tatmini mümkün olmayan ve her türlü sapkınlığa yakın şehvet düşkün bir insan halini almaktadır.

19. yüzyıl Oryantalist ressamları Doğulu kadını bir anlamda tüm Doğu'yu temsil eder şekilde çıplaklığı, mücevherleri, lezbiyenlik çağrışımları, cinsel şehvet ve şiddeti ile egzotik ortamlarda tasvir etmişlerdir.

Kabbani'ye (1998:124) göre; Neoklasik ressamların çıplaklığı mitolojik bir yerde resmetmesi gibi Oryantalist ressamlar da açıkça tenselliği kendi çevrelerinden uzaklaştırarak resmederler. Bu yer, yani resmedilen Doğu egzotizmine ilgi duyan bir burjuva anlayışına yöneliktir.

Kabbani'nin ifadeleri (Age; 125) ile "Doğu'ya ait evrende... sahne, yataklık ettiği vücut için yaşamsal bir önem taşırdı... Doğu'ya özgü resimdeki çıplaklık veya yarı çıplak kadın çevresindeki somut nesnelere, yastıklarla, kumaşlarla, sedirlerle, kaplarla, yelpazelerle, şişelerle ve müzikal enstrümanlar ile daha erotik hale getirildi."

Oryantalist sanatçıların eserlerinde yaşadıkları dönemin en yaygın düşlerinin temsilini görmek mümkündür. 19. Yüzyılın sanat ve edebiyatında yaygın olan düş ve fantezilerde genellikle kadın çeşitliliğine sahip ve toplu cinsel edimlerin bulunduğu sahneler görülebilir. Burada harem sahnelerinin Oryantalist resimlerde bu denli sık kullanılmasının sebebinin bulmak ve gerçekte yansıttıklarının gerçeğin kendisi olmaktan çok dönemin Batılı erkeğinin cinsel fantezilerinin tatminine yönelik sahneler olduğu sonucuna varmak mümkündür. Resimlerdeki erotik Doğu imgelemi var olan Doğu ile değil var olması arzu edilenle örtüşmektedir.

Güçsav'a (2012: 21) göre "Harem kadını fahişe olarak gören anlayışın uzun bir geçmişi vardır. Bu durum açık bir benzerliğe dayanır. Bir genelev gibi harem de cinsel olarak elde edilebilir bir kadınlar seçkisi barındırır. Yozlaşmış bir cinsel yaşamın merkezi olarak harem sıklıkla genelevle özdeş tutulur ve haremde sakınları yani odalıklar da fahişelerle."

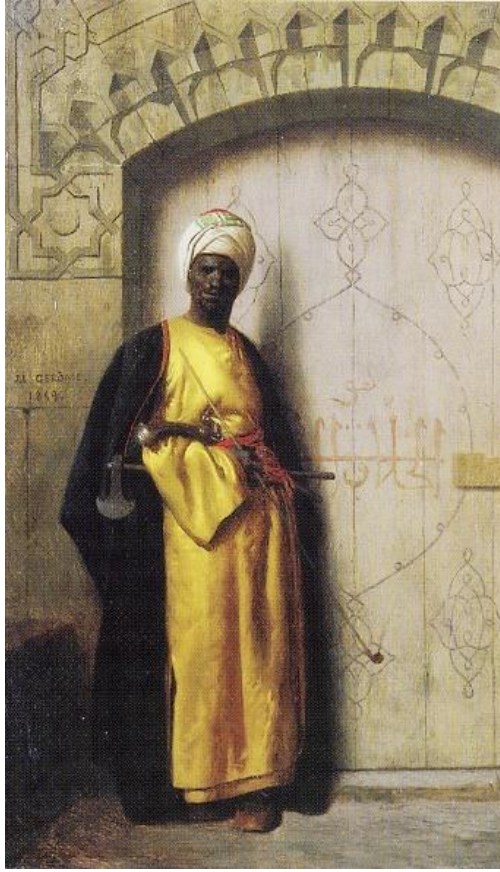
Alarşlan'a (2005: 153) göre "Oryantalist tablolarında işlenen egzotik şehir manzaralarının dışında ağırlıklı tema kadınlar üzerine kuruludur. Bu dönem öncesinde seyyahların hazırladıkları kostüm albümlerinde, kamu alanlarında görmeye başlanılan kadınlar artık tablolarında erotizm rüzgârı estiren hayali kahramanlara dönüşür."

Germaner'e (2007a: 2) göre;

"İslam dini ile ilgili sahnelerin Oryantalist resim repertuarında önemli bir yeri vardır. 19. yüzyılda İslam ülkelerini ziyaret eden sanatçılar ilk kez karşılaştıkları bu egzotik dünyayı resimlerinde anlatmışlardır. Bauernfeind'in (1848-1904) "Zeytin Dağından Kudüs Görünümü"nde olduğu gibi kenti dıştan bir bütün olarak tanıtmaya yönelik, anıtsal yapılarının kentin genel görünümünde ve silüetindeki belirleyici konumunu vurgulayan resimler yapılmıştır."

Alarşlan'a (2005:157) göre;

"19. yüzyılda oryantalizm sürerken Avrupa'da başlayan çözümler, Osmanlıların toprak kayıpları, Antik Yunan'ın Avrupa'nın temeli olduğunun kabulü, sanata da yansır. Özellikle gazetelerde, el ilanları ve broşürlerde, karikatürlerde vahşi, hilebaz, çıkarıcı vb. Stereotipler kullanılmaya başlanmış, "Gran Turco" "Le Turc" a dönüşmüştür. Sarıklı, sakallı kafası ve ejder vücuduyla yerde sürünen, yaralanmış aman dileyen Türk ejderi teması ile 20. yüzyılın başlarında betimlenen Türkler "fesli despotlar" olarak betimlenmeye devam edilir."

Görsel 1. Jean-Léon Gérôme, The Guard of the Harem, 1859. Wallace Collection, London. (URL1)

Oryantalist etkili bu tarz tasvirler aslında Doğu'yu yansıtmamasının aksine Batı'nın fantezilerini tasvir eder. Aslında Batı'ya ait toplumsal yasalarını ve burjuva ahlakçılığının katılığı sergilemektedir. Dışbükey bir aynadan bakar gibi gözler doğuya çevrilmiş gibi görünse de bu tasvirleri ortaya koyan Batı'yı temsil etmektedir.

Nochlin'e göre oryantalist resim verdiği mesajlar bakımından emperyalist ideolojinin bir aracı ve aynasıdır. Resimlerde karşımıza çıkan Doğu ve Doğulu imajları Doğu'yu kültürel çöküntü içinde, geri kalmış, tembel, vahşi ve zevke düşkün olarak betimlerken, Said'in dediği gibi, onu Batı'nın karşısına bir öteki olarak ortaya koymuştur. Bu türlü bir ayırıcılık yaklaşım sadece Batı-Doğu değil, aynı zamanda kadın- erkek ve siyah- beyaz gibi ayırıcılıkları da ortaya koymaktadır. Dolayısı ile Realist bir yaklaşımın gözetilmesinin dışında Batı insanının Doğu insanına karşı üstün ırk ve efendi imajının reklamını yaptığı ve dayattığı ideolojik yaklaşımların etkisi de belirgindir (1983: 118).

4. RESİM İNCELEMELERİ.

4.1. Jean Leon Gerome'un Oryantalistliği

Jean Leon Gerome, Yakın ve Ortadoğu gezilerine çıkan, 1850 yıllarında aralıklarla Türkiye, Mısır ve Ön Asya'ya seyahatler gerçekleştirmiştir. Seyahat yaptığı coğrafyaları konu edinen sanatçı, çektiği fotoğraflardan da yararlanarak çok sayıda resim yapmıştır.

Little'e göre "Eserlerinde İslam inancıyla bağdaşmayan olayları fotoğraflardan elde ettiği gerçek mekânlarda betimlemiş olmasından dolayı Gerome'un oryantalist bir yaklaşım sergilediği söylenebilir. "Oryantalizm, Yakın ve Ortadoğu'yu batılı izleyicinin varsayımlarına, zevklerine, fantezilerine, politikalarına ve önyargılarına seslenecek bir biçimde betimleyen bir eğilimi ifade etmektedir." (2010:74).

Avrupalı oryantalist ressamlar Doğu dünyasını görmese değerini bilmese de hayalindeki Doğu'yu resmetmekten vazgeçmez (Cezar, 1995: 367). Bu bakış açısı Gerome'un bütün resimlerinde görülebilir.

Görsel 2. J. L. Gerome, Sarayda Harem'den, 1886, 82 X 122 cm. Tuval Üzerine Yağlıboya, (URL2).

4.2. Jean Leon Gerome “Yılan Oynatıcısı”

Jean Leon Gerome'un 1879 tarihli “Yılan Oynatıcısı” resminde Bilgin'in (Bilgin, 2021: 33) ifadesi ile “İlk olarak farklı olan durum izleyici kitlesi ve dans edenin cinsiyetidir. “Yılan Oynatıcısı”nın izleyici kitlesi erkektir ve dans eden ise genç bir erkektir. Yılanın varlığı ve Doğulunun onunla baş edebilmesi aslında vahşiliğin ve bu vahşilikle uyum sağlayabilmekle de alakalıdır. Bunun yanı sıra arka planı oluşturan çiniler haremın Altın Yol adı verilen kısmın kopyasıdır.”

Resmin merkezinde vücuduna yılan dolanmış bir vaziyette çıplak bir vaziyette ayakta genç bir erkek figürü yer almaktadır. Yılan oynatıcısı figürünün sağ yanında bir müzik aleti çalan ihtiyar bir adam figürü ve genç erkek figürünün karşısında duvarın dibinde oturan Arap tarzı kıyafetler giymiş silahlı bir gurup izleyici tasvir edilmiştir. Yılan oynatıcısı genç erkek figürünün çıplaklığı ile ilgili gereksiz cinsellik çağrıştırmaları eleştirilmiştir. Hatta bu çıplak figürün çocuk denebilecek yaşta genç bir erkek oluşu hem eşcinsellik hem de pedofil gibi cinsel sapmalara da gönderme yapar. Bütün kutsal kitaplarda en büyük bir günah olan eşcinselliği Doğu dünyasında tasvir ederek Batı dünyasının idfikslerini de yansıtmış olur.

Gerome aslında bu resminde İstanbul'a ait bir mekânı tasvir etmiştir. Topkapı Sarayı'nın Harem kısmına yabancıların ya da sıradan birilerinin girmesi mümkün olmadığına göre dönemin kitaplarında yayınlanan fotoğraflardan yararlandığı düşünülebilir (Bilir, 2019: 95).

Resimde kullanılan çini pano Topkapı Sarayı Haremi'nin “Altın Yol” adı verilen kısmında bulunmaktadır. Tasvir edilen mekân İstanbul'dadır fakat yılan gösterileri Türklere has bir kültür değildir bu daha çok Hindistan kültüründe görülmektedir.

Gerome'un resminde kullandığı figürlerin farklı bölgelerde yaşayan insan tipleri olduğu görülür. Bu durum oryantalist resimlerde görülebilen fantastik ve kurgulamacı bir anlayışı yansıtmaktadır. Onun resminde göze çarpan plastik değerler, renklerdeki doğallık, pastel tonları ile canlı, parlak ve düz bir şekilde kullanılmıştır. Resmin içeriğinde Gerome, Doğu dünyasını oryantalist bir yaklaşımla; sefahat, tembellik ve sınıf farkları arasında uçurum yansıtacak bir şekilde tasvir etmiştir. Alında Doğu dünyasında olmayan şeyleri hayali ve fantezi biçiminde resimlerinde yansıtmıştır. Yılan Oynatıcısı resminin arka planında görülen dikkat çekici ve son derece detaylı çalışılmış çini süslemeler incelendiği zaman bunların hayli yıpranmış oldukları görülmektedir. Bu ressamın gerçekçi yaklaşımın bir ürünü olmaktan uzaktır. Ressam resmindeki bu tavrı ile Osmanlı'nın çöküşünü ve geri kalmışlığını vurgulamak istemektedir. Batılılar görsel olarak bu resmin içerisinde olmadığı halde, psikolojik varlıklarını hissettirmektedirler. Çünkü resmi oluşturan bakış açısı Batılıların aşağılayıcı ve sömürgeci bakış açılarıdır.

Gerome'un bu resmi tamamen Doğu'ya ait bir sahneyi betimlemekle birlikte Batılı gözün bakışının gücünü hissetmemek mümkün değildir. Bu ve benzeri resimlerde Doğu'nun özellikle birbirlerine yönelik, vahşetine sık sık rastlanırken, savaş sahnelerinde dahi Batının vahşetine ve acımasızlığına dair izlere kesinlikle rastlamaktayız. Bu resimde zaman kavramı da görülmemektedir. Çünkü döneme ait hiçbir teknolojik araç gerece rastlanmamaktadır. Resimde zaman belirsiz bir yerde durmuş gibidir. Bununla da Batının dinamizmi karşısında, Doğu'nun durağanlığı ve Batılıların Doğulular karşısındaki üstünlüğünü vurgulamayı amaçlamaktadır. Böylelikle Doğu sembolik olarak yönetilmesi gereken bir şey olarak yeniden oluşturulmuştur. Politik yaklaşımların yanı sıra resimde cinsellik vurgulanarak Batının erotizm arzusunu, kendisini uzak bir kültürün temsili şeklinde göstermektedir.

Görsel 3. Gerome, “Yılan Oynatıcısı”, 82.2 × 121 cm. yak. 1879, The Clark Art Institute, (URL3).

4.3. Jean Leon Gerome “Almeh Dansı”

Oryantalistlerin Müslüman kadınların açığa çıkarılmamış gizemli dünyasını ortaya çıkarma arzusu izleyiciye sundukları görselliğin arkasında yatan en büyük amaçlarıdır. Oryantalistlerin temsili söylemi içinde harem ve başörtülü Müslüman kadınların tasvirleri onların fikirlerini şekillendirmiş ve bunları pekiştirerek renkli ve şehvetli resimlerle stereotipler meydana getirmişlerdir.

Gerome, Almeh Dansı isimli resmi ile Müslüman kadınları Oryantalist yaklaşım tarzı ile tasvir etmiştir. Resmin merkezinde aslında bir cariyeyi temsil eden Müslüman kadını, itaatkâr bir şekilde yerel bir kafede çekici bir şekilde dans ederken tasvir etmiştir. Kadının etrafındaki adamlar keman, davul ve flüt çalan müzisyenler şeklinde betimlenmişlerdir.

Farklı kıyafetler giymiş erkeklerden oluşan gurup dans eden kadına aç gözlerle bakmaktadırlar. Sol taraftaki adamlar rengârenk kıyafetlere sahipken, sağ taraftaki gurup yerli kıyafetler giymiş yerel müzisyenlerden oluşmaktadır. Adamlar, arka planda Kahire şehrine açılan oymalı kapının önünde oturmaktadır. Adamlar binanın iç kısmında oturmaktadırlar ve kadın iki gurubun ortasına yerleştirilmiştir. Kadının arkaya ve öne geçiş yolu tıkanmış bir vaziyette tasvir edilerek kadının kapana kısıldığını ve kaçmasının mümkün olmadığına ima edilmektedir. İzleyiciler danstan zevk alıyor gibi görünürken, kapana kısılmış imajı taşıyan ve durumdan memnun olmayan kadının yüzü ifadeden yoksundur. Güya etrafını erkekler tarafından çevrelenmiş olması Müslüman kadınların mağduriyetini göstermektedir (Zeiny ve Yusuf,2016: 132).

Oryantalist ressamlar Müslüman kadınları itaatkâr ya da şehvetli olarak tasvir etmenin yanı sıra varlıklarını meşrulaştırmak için Oryantalist resimlerinde tembellik temasını da vurgulamaya başlamışlardır. Doğu'yu bir durgunluk ve enerji eksikliği ülkesi olarak göstermek için Doğu'nun durgun ve ilkel yaşamının klişelerini tasvir eden resimler popüler hale gelmiştir. Resimde dönemin müzisyenlerinin kıyafetleri abartılı olmakla beraber raks eden dansöz ve ayaklarının altına serili kilim ön plana çıkmaktadır. Kilimin deseni beyaz ve kahverengi üst üste dizilmiş bantlardan oluşmaktadır. Bu tarz kilimler Anadolu'da pek çok bölgede görülebilir (Aytaç, 2012: 99).

Görsel 4. Gerome, “The Dance of the Almeh” tuval üstüne yağlıboya, 1863, 63 x 84.3 cm, Dayton Art Institute, (URL4).

4.4. Jean Leon Gerome “Camide Namaz Kılanlar”

Germaner’e (2007b) göre “Cami, tekke, türbe gibi yapıların içinde geçen ibadet sahneleri ve diğer dini ritüeller ise XIX. Yüzyılın sonlarına doğru sınırlı sayıda sanatçı tarafından betimlenebilmiştir. Oryantalist resim temaları içinde camide ibadet sahnesi çok sayıda değildir. Çünkü Hristiyanların bu mekanlara girmesi ve burada çalışmalarını özel izinlere bağlıdır.”

Gerom’un “Camide Namaz Kılanlar” resminde namaz kılmak için saf tutmuş olan Müslümanlar içerisinde çıplak bir erkek figür yer alır. Bu figür İslam ve diğer İlahi dinlerdeki çıplaklık yasağına bir karşıt anlam olarak bilinçli olarak buraya yerleştirilmiş olabilir.

Gerom’un çıplaklığın dini hükümlere aykırılığını bilmemesi mümkün değildir. Ancak bu figür çok azla yetinen, küçük bir kumaş parçasıyla örtünen meczup veya münzevi birisini de simgelemeyi hedeflemiş olabilir.

Gerome asker tasvirlerinde kıyafet ve silah çizimlerine özel bir ilgi duyar. Resimde namaz kılan adamlardan bazılarının üzerlerinde silah olduğu görülmektedir. Elbette Gerom namaz kılarken silahların bir kenara bırakılacağını da bilir. Burada Doğu insanının silaha verdiği önemi abartılı bir şekilde tasvir etmektedir. Gerom’un mimari mekânları fotoğraflardan çalıştığı tahmin edilebilir. İnsan figürlerini mimari planların içine sonradan yerleştirdiği de resmin kompozisyonundan anlaşılmaktadır.

Aytaç’a göre Oryantalist ressamın Türk halılarında etkilenmiş ve resimlerinde bu halıları da tasvir ederek hem konuyu hem de mekânı renklendirmişlerdir. Özellikle Rönesans ve Barok dönemi ressamı eserlerinde Türk halılarına yer vermişlerdir. Oryantalist ressamın çoğu Türk halılarını resimlerinde sıklıkla tasvir etmişlerdir. Oryantalistlerin en çok Osmanlı ve Orta Doğu’ya seyahat düzenledikleri düşünülürse bu halıların Türk halıları olmaları da gayet doğaldır (Aytaç, 2012: 98).

Görsel 5. Gerome, Camide Namaz Kılanlar. 1871, 88,9 x 74,9 cm, Metropolitan Museum New York, (URL5).

4.5. Jean Leon Gerome “Saray Terasında”

Gerome’un Saray Terasında adlı resimde Topkapı Sarayı’ndaki revaklı bir mimari plana benzeyen mekânın ortasında eğlenen kadınlar görülmektedir. Yatay ve dikey biçimlerle dengeli bir kompozisyon oluşturmuştur. Güçlü bir perspektif ve realist üslubuyla da resimde derinlik etkisi yaratır.

Ön planda değerli bir Türk halısı üzerinde saz çalan, meyve yiyen ve nargile içen göğüsleri görünen kadınlar tasvir edilmiştir. Bu durum Gautier’nin kadınların belirli beden parçalarını seçerek gözetlemesi ve erotize etmesi olarak düşünülebilir. Arka planda ise havuzda oynayan, mermer bir heykeli andıran çıplak vücutlu kadınlar vardır. Bu ihtişamın ve güzel kadınların bulunduğu iki sahneyi ise birbirine bağlayan kişi onların denetim mekanizması olan haremağasıdır. Aynı zamanda kadınların hiçbiri ressamın bulunduğu noktaya yani gören göze doğru bakmaz bu da tıpkı Gautier’nin yaptığı gibi gözetleme hissini uyandırır (Bilgin, 2021: 29).

Sanatçının Osmanlı saray ve harem yaşantısına ait bu tasavvurları tamamen bir fanteziden öteye gitmez. Çünkü bu sahne İslam coğrafyasında görülemez. Zaten İslami fıkıh kurallarına göre değil erkeklerin olduğu yerde kadınların kendi aralarında bile çırılçıplak dolaşmaları adaba ve ahkama uygun gelmez. Mimari mekânın ön kısmında koyu renkli halı etkisiyle vurgulanmış eğlenen kadınlar ve elinde değnek bulunan erkek, orta kısmında çıplak bir şekilde havuza giren ve eğlenen çıplak kadınlar yer alır. Mimari mekân resmin arka planıdır. Resmin orta planında, kadınların aksine ayakta dolaşan ve elinde bir değnek bulunan erkek figürü muhtemelen hadım olan harem ağalarından birisini tasvir etmektedir. Ancak Gerome burada İslam dünyasında etkin olduğunu düşündüğü ataerkil yapıya gönderme yapıyor olabilir (Şenol, 2015: 158).

Görsel 6. Gerome, Saray Terasında, 1886, Tuval Üzeri Yağlı Boya, 82 X 122 Cm, Özel Koleksiyon, (URL6).

4.6. François Gabriel Lepaulle “Paşa ve Haremi”

Batılıların aslında harem hayatı hakkında bilgileri çok fazla değildir. Batılı Oryantalist ressamlar harem hayatından sahneleri tiyatroyvari tarzda tasvir etmekten asla vaz geçmemişlerdir. 19. yüzyılda her ne kadar Realist ve Neoklasik akımlar belgesel bir üsluba dönüşse de yine de gerçeği yansıtmaktan çok uzaktırlar.

Oryantalist ressamlar henüz keşfedilmemiş ve büyük ölçüde kendilerine yabancı olan Doğu dünyasını eserlerinde idealleştirmeye çalışmışlardır. Bir rakibin imajı ne kadar değerliyse, ona karşı kazanılan zaferin değeri o kadar yüksektir.

Oryantalistlerin resimlerinde bu sadece savaş sahneleri ile değil Doğu insanının sosyal yaşamının tasviri ile de tezahür etmektedir. Bilhassa Doğulu kadınların egzotik güzelliği, iç huzurları, doğallıkları ve erken yaşlardan itibaren eğitim ve yetişmeleri Batılı sanatçıların ilgisini üzerine toplamış özelliklerde cinsellikleri ile fazla meşgul olmuşlardır (Harmankaya, 2015: 766).

François Gabriel Lepaulle, “Paşa ve Haremi” isimli resminde bu kadınları, baygın badem gözleri ve zarif akıcı hareketleri ile hayran hayran bakar bir şekilde tasvir etmiştir. Resimde bulunan harem hanımları, şaşırtıcı lüks ve altın işlemeli desenlerin bolluğu arasında yaşayan mücevherler gibi görünmektedirler.

Resimde yine harem gerçeği yansıtmayan ve Oryantalistlerin kafalarında kurguladıkları bir şekilde tasvir edilmektedir. Aslında Doğu dünyasında Bin Bir Gece Masallarında anlatıldığı gibi bir harem hayatı bulunmamaktadır. Bu tamamen oryantalist ressamların fantezi ve hayal güçlerinden başka bir şey değildir.

Görsel 7. François Gabriel Lepaulle, Paşa ve Haremi, Tuval Üzerine Yağlıboya, Özel Koleksiyon, (URL7).

4.7. Henri Regnault “Yargısız İnfaz”

Oryantalist ressam Regnault “Yargısız İnfaz” isimli çalışmasında son derece vahşi bir ölüm sahnesi ile izleyenleri şok etmektedir.

Merdivenlerin alt kısmında yer alan kesik bir insan kafası ve çevreye saçılmış kan resimde dikkat çeken ilk unsurlardır. Halen canlı imiş gibi duran kesik insan başı gözleri ile celladına bakar biçimdedir ve bu resimdeki gerçeklik hissini güçlendirmektedir.

Kanlı kafanın hemen üstünde yer alan yere yığılmış vücut hayatta kalmak ister gibi bir çaba içinde tasvir edilmiştir. Merdivenleri yukarıya doğru takip ettiğimiz zaman infazı gerçekleştiren cellat yavaş yavaş belirmektedir. Celladın yere sağlam basan çıplak ayaklarından pembe kıyafeti boyunca yukarı doğru yükselen bakışları nihayetinde yerde yatan kurbanına iğreti bir bakış göndermektedir. Ayakta duran figürün bilinçli ve amaçlı biçimde bu infazı gerçekleştirdiği açık bir şekilde hissedilmektedir. Regnault'nun resimdeki iki figürü bu denli karşıt bir biçimde ve cellat figürünü ayakta güçlü göstermesi eserdeki güç farkını yansıtmak ve infazın korkunçluğunu vurgulamak içindir (URL11).

Resmin arka planında yer alan işlemeli altın renklerdeki doğu işi mimari ayrıntılar, Endülüs Emevi'leri dönemindeki yapılan ressamın da bizzat gezip gördüğü El Hamra Sarayı'ndan alınmıştır. Dönemin Fransız Oryantalist ressamlarına göre Doğu ülkelerinin halkları ve yaşayışı egzotik, cinsellik dolu, tutkulu, asil ama aynı zamanda da şiddet içeren, vahşi ve zalimdir (Germaner, 2007a: 302).

Bu bakış açısının etkisi ile Regnault'nun resminde vahşice katledilmiş bir adam görülmektedir. Celladı onu gafil avlamıştır ve eserin de adında açıkça belirtildiği gibi yargısızca infaz edilmiştir. Resimdeki bu medeniyet dışı infaz Oryantalistlerin sıra dışı biçimde ilginç ve belki de çekici bulduğu Doğu medeniyeti hakkında kafalarında kurguladıkları hezeyanlarının yansımalarıdır. Kabbani'ye (1998: 96) göre “Tabloda başka hiçbir şahit yoktur, her şey gizlilikle ve vicdansız Doğuya yakışır şekilde duygusuzca gerçekleşmektedir”.

Görsel 8. Yargısız İnfaz, 1870, Tuval Üzerine Yağlıboya, Müze d'Orsay, Paris, (URL8).

4.8. Achille Jaques Jean Marie Deveria “Odalık”

Resmin merkezinde zeminin yatay uzun kenarı boyunca uzanmış, yarı çıplak bir kadın figürü bulunmaktadır. Resimde ana mekân muhtemelen bir balkon veya terası açık olan bir yeri yansıtmaktadır. Arka planın büyük kısmını kaplayan ve üzerinde bir tavus kuşunun tünediği yüksekçe bir duvar ve küçük bir kısmı görülen bir sütunla nihayetlenmektedir.

Bu duvarın gerisinde akşam gün batımının loşluğu içerisinde bahçe manzarası görülmektedir. Ön kısımdaki aydınlığın içerisinde dikkati çeken bir odalık figürü divana boyu boyunca uzanmış sigara içer durumda tasvir edilmiştir. Başını hafifçe kaldırdığı sağ kolu üzerine yerleştirmiş ve sol elinde de bir sigara tutmaktadır. Figürün pozisyonu odalık resimlerinde sıklıkla karşılaştığımız bir pozisyondur. Figürün vücudunun alt kısmı hafifçe izleyiciye dönük ve altta kalan bacağı dizinden geriye kıvrılmış diğer bacağı ise düz bir şekilde ileriye doğru uzatılmıştır. Tamamen giyinik olmakla birlikte dikkat çekici olarak göğsünü açıkta bırakan dekoltesini değerli bir kolye süslemektedir (Güçsav, 2012: 38).

Divanın hemen önünde yerde duran tepsi üzerine yerleştirilmiş gümüş ibrik ve fincan gibi oryantal öğelerden meydana gelen natürlük kompozisyon ve terlikler resmin Doğu ile olan ilgisini kurmaya yardımcı olmaktadır.

Bir dizi yatay ve dikey vurgu, kompozisyonu organize ederek odalığın duyulara hitap eden kıvrımlarına karşıtlık sağlamaktadır. Yattığı yerde cazibesini sergileyen genç bir kadın tasviri, Avrupa sanat tarihinde uzun bir sanatsal geleneğin parçasıdır. Bununla birlikte, on dokuzuncu yüzyılda yatak ve yatma sahnesi daha samimi ve erotik bir hale gelmiştir. Sakin bir düş havasında, mırıldanan bir fiskeye ve tütün dumanını seyirciye hissettiriyor. Adeta onu çevreleyen duyuşal kumaşlara dokunduruyor.

Görsel 9. Odalık, 1830, 35,22,9 X 31,8 cm, Norton Simon Sanat Müzesi, Pasadena, (URL9).

4.9. Henri Matisse “Tef ile Odalık (Mavi Uyum)”

Matisse'nin “Tef ile Odalık” isimli resminde bir harem kölesi veya cariye olarak tasvir edilen odalık, sömürge dönemi boyunca Batı sanatında her zaman en popüler konu olmuştur.

Coğrafi olarak belirsiz Doğu'daki bu erotik kadın imgeleri, 19. yüzyıl endüstriyel toplumundan ve 21. yüzyılın ırk ve cinsiyeti temsil etme standartlarından çok uzak bir lüks ve tembellik yaşamı çağrıştırmaktadır. Gerçekte odalık resimleri, kültürel dokümantasyondan çok genellikle ressamların fantezilerinin birer ürünüdür.

Harem ortamları, ressamların stüdyolarında kostüm giymiş modeller ve bir dizi egzotik sahne kullanılarak inşa edilmiştir. Sanatçılar resim çalışmalarındaki sahnelerin kurgulanmış olduğu gerçeğini hiçbir zaman gizlemeyi düşünmemişlerdir.

Kendi fantezilerini bazen odalık kostümüne dönüştürerek, bazen de tanınmış Oryantalist ressamların imgelerini kendilerine mal ederek gerçekleştirmişlerdir. Resim kurgusunu ortaya çıkarmak görsel çekiciliğini azaltmaz. Altıntaş'a (2014: 77) göre “Matisse'nin dekoratizminde doğu minyatürlerinin etkisini de görmek mümkündür. Diğer taraftan “Odalık” adını verdiği eserlerinde doğulu motifler kullanmıştır. Ancak bu resimler daha önce yapmış olduğu resimler kadar dekoratif değer taşımazlar. Özellikle figürler biçimlendirilerek yüzeyin dekoratif etkisi azaltılmıştır”.

Matisse bu resminde Oryantalist temaya farklı yaklaşımını, 19. ve 20. yüzyıllardan bir dizi örnekle de göstermiştir. Sanatçı renk, süsleme ve göz kamaştırıcı yüzey efektlerini ön plana çıkartarak odalığı, baştan çıkarıcı yönünü vurgulamak sureti ile betimlemiştir.

Görsel 10. Matisse, Tef ile Odalık (Mavi Uyum),1926, Norton Simon Sanat Vakfı, (URL10).

5. SONUÇ

Oryantalizm akımı Doğu'yu keşfetmek, onu yeniden kurgulamak ve Doğu'ya hükmetmek için Batı'nın bulduğu yollardan birisidir. Diğer bir ifade ile Doğu'yu sömürmek için onları ideolojik, politik, ekonomik, sosyal ve bilimsel olarak yönetmek ve onları avuçlarının içinde tutmak için başvurdukları Pozitivizm kisvesine büründürülmüş sinsi planının kılıflanmış ismidir.

Batı'nın düşünce geleneğinde Doğu öteki çerçevesinde incelenmiş ve tasavvura dayalı olarak hayali Doğu imajı meydana getirtilmiştir. Doğu, Batı için pek çok zenginliği, ihtişamı, gizemi, keşfedilmemiş toprakları, iklimi, mimarisi, gelenek ve kültürü ile sanatı, günlük yaşantısı ve tüm farklı yönleri ile oryantalist ressamalara geniş bir konu yelpazesi sunmuştur.

Oryantalist resmin çıkış noktası olan Fransa'daki sanatçıların ortaya koyduğu eserler iki unsurdan meydana gelmiştir. Bunlardan birincisi Doğu'nun çok ötesinde kafalarında kurguladıkları bir hayalciliktir. İkinci unsur 'da tutku ve cinselliktir. Oryantalizm akımında aracı bir iletken olan sanat dallarının başında resim gelmektedir. Batı'nın kafasında şekillendirdiği Doğu'ya ait yaşantıyı en renkli şekilde aktarmıştır.

Oryantalist resimlerde Doğulular Batının karşıtı olarak resmedilmiştir. Doğu toplumu baskıcı bir yönetim altında, bilimsel ve kültürel gelişmelerden geçmişteki durumuna göre daha uzak ve bu sebeple gelişmesi asla mümkün olmayan kapalı ve cahil bir toplumdur. Batı toplumu, Doğu toplumunu bu bakış açısı ile gözlemlemekte ve anlamlandırmaktadır.

Pek çok farklı yönden resmedilen Doğu, çoğunlukla Batılının görmek istediği haliyle resmedilmiştir. Harem ve hamam sahneleri oryantalist resimde sıklıkla işlenen konular arasındadır. Oryantalist ressamların pek çoğu hamam, harem ve esir pazarlarını resimlerine konu ederek Doğulu kadın imajı betimlemiş ve Batıların, Doğunun cinsel yaşantısı ile ilgili merakını tatmin etmeye çalışmıştır.

Oryantalist ressamın birinci derece kaynağa ulaşamadıkları için Bin Bir Gece Masalları gibi hikayeler ve Doğu'da bulunmuş gezginlerin kulaktan dolma söylenceleri kaynaklık etmiştir. Böylelikle Batılı erkeğin cinsel fantezilerini süsleyen Doğulu kadın imgeleri ortaya çıkmıştır.

Oryantalistlerin bu resimlerinde işlenen genellikle Osmanlı sarayı olmasına rağmen, Arap saray gelenekleri örnek alınmıştır. Oryantalist resimlerindeki harem sahneleri mimari olarak Osmanlı sarayını gösterirken, Arap kültürü ve gelenekleriyle benzeşmektedir. Bu da çok önemli bir yanlış anlamaya sebep olmaktadır. Oryantalist ressamın tamamen kafası karışık bir şekilde yapmış olduğu resimlerde gerçeği hiçbir zaman yakalayamamıştır.

Oryantalist ressamın resimlerinde kullandıkları oryantal öğeler genellikle birbirini tekrar etmektedir. Bunların arasında en çok kullanılanlar silahlar, hançerler, takılar, nargile ya da türün çubuğu, oryantal müzik aletleri, sedef kakmalı kare sehpa, kuşty yelpazeler, büyük minderler ve meyve tabakları veya metal işlemeli sürahi ve çay takımlarından meydana gelmiş natrmortlardır.

Oryantalizm anlayışı Avrupa sanatında hiçbir zaman tamamen kaybolmamış ve ufak değişikliklerle hala devam etmektedir...

KAYNAKÇA

- Aksgr, İ. (1984). Osman Hamdi'ye ağın Zihniyeti ve Estetik Değerleri Açısından Eleştirel Bir Bakış". *Boyut*, (21), 6-14.
- Alarşlan, B. (2005). Dünyada Türk İmgesi, *Ed. . Kumrular, Türk İmajının Görsel Yansımaları*. (S. 129-162), İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Alkan, C. (2015). *Oryantalizm: Coğrafi Ayrımından Söylemsel Ayrışmaya Türk Düşünce Hayatı rneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Altıntaş, O. (2014). Matiss'in Eserlerinde Oryantalizm, *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 3/2014, No: 11, 63-78.
- Aytaç, A. (2012). Oryantalist Ressam Jean-Lon Grme'nin Tablolarında Tasvirlenmiş Türk El Dokumaları, *Turan-Sam, Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi*, 4, (13), 97-104.
- Bal, A. A. (2010). Oryantalist Resimde Bedenin Kolonileştirilmesi Bağlamında Türk Hamamı İmgesi. *Acta Turcica, II* (2), 13-23.
- Bilir, T. (2019). Oryantalist Tabloların Vazgeçilmez Dekoratif Unsuru Olarak iniler. *Sanat Dergisi*, (34), 92-104.
- Bilgin, G.(2021). *Karşılaşan Oryantalizmler: Osmanlı, İngiliz Ve Fransız şarkiyatılığını Seyahat Anlatıları zerinden Okumak*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyol Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bulut, Y. (2004). *Oryantalizmin Kısa Tarihi*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Cezar, M. (1995). *Sanatta Batı 'ya Açılış ve Osman Hamdi*. İstanbul: Erol Kerim Aksoy Kültür, Eğitim, Spor ve Sağlık Vakfı Yayınları.
- Clifford, J. (2007). Oryantalizm zerine, ev: Aydar, F. B. *Ed. Yıldız, A. Oryantalizm Tartışma Metinleri*, (s.139), Ankara: Doğu- Batı Yayınları.
- Germaner, S. (2007). *Oryantalizm ve Osmanlı Modernleşmesi*, İstanbul: Uluslararası Oryantalizm Sempozyumu Tam Metin Kitabı.
- Germaner, S. (2007b). Oryantalist Resimlerde İşlam Dünyası. <https://doczz.biz.tr/doc/252315/oryantalist-resimlerde-i%cc%87slam-d%c3%bcnyas%c4%b1> 15.01.2022.
- Germaner, S. ve İnankur, Z. (1989), *Oryantalizm ve Türkiye*. İstanbul: Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Sanat Yayınları.
- Güçsav, G. (2012). *Odalık: Grnmeyeni Sergilemek*. (ev: E. Yılmaz), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Halliday, F. (2007). *Oryantalizm ve Eleştirisi*, ev: Koçak, B. *Ed. Yıldız, A. Oryantalizm Tartışma Metinleri*, (s.89), Ankara: Doğu- Batı Yayınları.

- Harmankaya, H. (2015). Osmanlı Dönemi Oryantalist Resimlerde Görülen Kadın Figürleri ve Giyim Özellikleri, *International Journal of Science Culture and Sport*, (3), 764-781
- Kabbani, R. (1998). *Avrupa'nın Doğu Söylenceleri*. İstanbul: İstanbul Yayınları.
- Küçük M. & Köse M, (2015). Oryantalizm ve “Öteki” Algısı, *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, I, (1), 107-127.
- Little, S. (2010). *İzmler Sanatı Anlamak* (3. Baskı). Çev. Özer, D. N. İstanbul: Yem Yayınları.
- Nochlin, L. (1983). The Imaginary Orient. *Art In America*, 71 (5), 118-131.
- Said, E. (1998). *Oryantalizm* (Çev. Nezih Uzel), İstanbul: İrfan Yayınları.
- Süphandağlı, İ. (2018). *Batı ve İslam Arasında Oryantalizm*. İstanbul: Maarif Mektepleri Yayınları.
- Şenol, T. (2015). Fransız Resim Sanatının Türk Resim Sanatına Etkisi Üzerine Karşılaştırmalı Örnek Eser İncelemeleri. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28 (Özel Sayı), 153-168.
- Yıldırım, S. (2003). *Oryantalistlerin Yanılgıları*. İstanbul: Ufuk Yayınları.
- Zeiny Jelodar. E & Yusof, M, N. (2014). Black and White Memories: Re-inscription of Visual Orientalism in Embroideries. 3L: *Language Linguistics Literature®*, *Southeast Asian Journal of English Language Studies*, 20(3) 63-78.
- URL1 <https://artuk.org/discover/artworks/the-guard-of-the-harem-209318> 11.05.2021
- URL2 <https://www.istanbulsanatevi.com/sanatcilar/soyadi-g/gerome-jean-leon/jean-leon-gerome-sarayda-haremden-5094/> 10.05.2021
- URL3 <https://www.istanbulsanatevi.com/sanatcilar/soyadi-g/gerome-jean-leon/jean-leon-gerome-yilan-oynaticisi-5113/> 08.05.2021
- URL4 <https://www.daytonartinstitute.org/exhibits/jean-leon-gerome-dance-of-the-almeh/> 08.05.2021
- URL5 <https://www.istanbulsanatevi.com/resimler/jean-leon-gerome-camide-namaz-kilanlar/> 08.05.2021
- URL6 <https://www.istanbulsanatevi.com/sanatcilar/soyadi-g/gerome-jean-leon/jean-leon-gerome-saray-terasinda-7616/> 08.05.2021
- URL7 https://www.fineartlib.info/gallery/p17_sectionid/33 10.05.2022.
- URL8 https://www.reddit.com/r/museum/comments/6w1fmn/henri_regnault_ex%C3%A9cution_sans_jugement_sous_les/ 10.05.2021
- URL9 <https://www.pubhist.com/w31133> 10.05.2021.
- URL10 <https://www.nortonsimon.org/exhibitions/2010-2019/matisseodalisque/> 10.05.2021.
- URL11 <https://www.sanatabasla.com>, Erişim: 05.05.2021